

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 8 april 1929 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om grundlagsändring, avseende att åstadkomma en mera rättvis mandatfördelning vid val till andra kammaren.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 227 i första kammaren av herr *David Bergström m. fl.* och nr 348 i andra kammaren av herr *Ekman m. fl.*, dels ock motionen nr 343 i andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.*

Uti motionerna I: 227 och II: 348 hemställas,

»att riksdagen ville besluta att som vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av §§ 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22 och 25 riksdagsordningen.

*Motionerna
I: 227 och
II: 348.*

§ 11.

Vill någon klaga över förrättning för utseende av ledamöter av första kammaren, må han däröver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos vederbörande protokollsförare äska behörigt protokollsutdrag, vilket inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust av talan, sist inom en månad efter förrättningens slut sina till Konungen ställda besvär ingiva till Konungens befallningshavande, som genom kungörelse, vilken i allmänna tidningarna införes, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring må över besvären till Konungens befallningshavande avlämnas. Sedan den tid tilländalupit, har Konungens befallningshavande att besvärshandlingarna jämte de förklaringar, som må hava inkommit, ofördröjligen till Konungen insända, för att i dess regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

§ 13.

1. Andra kammarens ledamöter skola till ett antal av tvåhundra-trettio väljas vart fjärde år å dag, under september månad, som i vallagen sägs. Valen gälla för fyra år, räknade från påföljande januari månads början.

2. Förordnar Konungen, på sätt i § 3 sägs, om nya val till andra kammaren, förrättas dessa ofördröjligen å dag, som bestämmes på sätt i vallagen sägs; och gälla dessa val för den tid, som återstår av fyraårsperioden.

§ 14.

Valrätt tillkommer, med lika röst för alla röstande, en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugotre års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

- a) den, som står under förmynderskap eller som är i konkurstillstånd;
- b) den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;
- c) den, som är från valrätten utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 15.

Valen äro omedelbara och proportionella.

§ 16.

För valen är riket indelat i valkretsar. Vart och ett av rikets län så ock Stockholms stad utgör en eller flera valkretsar. Indelningen i valkretsar innehålles i vallagen.

§ 17.

1. Tvåhundrafemton av kammarens ledamöter utses valkretsvis, i varje valkrets till antal, som för varje fyraårsperiod av Konungen fastställles med hänsyn till folkmängden vid början av året näst före perioden enligt följande grunder:

a) I varje valkrets väljes en riksdagsman för varje fullt tal motsvarande en tvåhundrafemtondel av rikets folkmängd.

b) För valkrets, vars folkmängd ej uppgår till fullt tre tvåhundrafemtondelar av rikets folkmängd, väljas dock tre riksdagsmän.

c) Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av stadgandena under a) och b) bör utses, icke uppgår till tvåhundrafemton, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt stadgandet under a) äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, var för sig i ordning efter överskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i 6 § 6 mom. är stadgat.

2. Femton av kammarens ledamöter utses i valkretsarna med hänsyn till fördelningen av samtliga i riket avgivna röster.

3. Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 18.

Avgår riksdagsman, innan den tid, för vilken han blivit vald, tilländalupit, fylles ledigheten på sätt i vallagen sägs.

§ 22.

Vill någon klaga över förrättning för utseende av ledamöter av andra kammaren, må han däröver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshavande äska behörigt protokollsutdrag, vilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter förrättningens slut sina till Konungen ställda besvär ingiva till Konungens befallningshavande, som, på sätt i 11 § stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den förklarings avgivande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshavande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, varefter med målet vidare så förhållas, som i 11 § sägs.

§ 25.

Riksdagsmannaval förrättas med slutna sedlar.»

Uti motionen II: 343 yrkas, »att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställer, att regeringen skyndsamt måtte låta verkställa utredning i syfte att vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras sammanlagda rösttal, samt för riksdagen framlägga förslag till grundlagsändring i enlighet härmed.»

*Motionen
II: 343.*

Beträffande motiveringen för dessa yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Vid förra årets riksdag väcktes inom andra kammaren två motioner, den ena med samma yrkande som nu i motionerna I: 227 och II: 348, den andra med samma yrkande som nu i motionen II: 343. Utskottet hemställde förra året om avslag å de då väckta motionerna, och kamrarna biföllo denna hemställan. Utskottets yttrande (utlåtande nr 30) var av följande lydelse:

*Frågans
riksdags-
behandling
1928.*

De förevarande motionernas syfte är att vid valen till andra kammaren åstadkomma en sådan mandatfördelning, att partiernas andel av platserna i kammaren kommer att svara mot deras andel av väljarkåren i riket.

Enahanda spörsmål har tidigare varit under riksdagens omprövning, senast år 1926, då inom båda kamrarna väcktes likalydande motioner, däri hemställdes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära utredning i angivna syfte, eller »att vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras sammanlagda rösttal», och för riksdagen framlägga de lagändringsförslag, som för ändamålet kunde finnas påkallade. Kamrarna avslögo motionerna i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan.

Utskottet lämnade i sitt utlåtande (nr 22) följande redogörelse för frågans tidigare behandling, särskilt för de s. k. proportionsvalsakkunniges uttalanden:

»Hithörande spörsmål ha, som bekant, redan tidigare varit föremål för övervägande. I den skrivelse (nr 226) vari 1918 års lagtima riksdag anhöll om utredning rörande de åtgärder, som kunde vidtagas till undvikande av med det proportionella valsättet förenade olägenheter, framhölls behovet av ändringar i valsättet i sådan riktning, att större proportionell rättvisa ernåddes,

och det uttalades härvid, att frågan om införande av ett utjämningsförfarande, vare sig med tilläggsmandat eller på annat sätt, i detta sammanhang borde undersökas. I överensstämmelse med denna framställning hava sedermera de för verkställande av den begärda utredningen tillsatta s. k. proportionsvals-sakkunniga i sitt betänkande II, avgivet den 18 april 1921, diskuterat här berörda frågor.

Proportionsvalssakkunniga betona i sin framställning, att införandet av ett utjämningsförfarande av antytt slag förutsatte grundlagsändring och därför fölle utanför de regler, som enligt de för de sakkunnigas arbete givna direktiven utgjorde huvudföremålet för utredningen. De sakkunniga ansåge sig emellertid ur principiell synpunkt böra upptaga frågan till övervägande och framställde härvid ur personprincipens synpunkt åtskilliga anmärkningar mot det ifrågasatta förfarandet.

Sålunda framhöllo härvid de sakkunniga, att införandet av ett system med tilläggsmandat eller annat utjämningsförfarande i de former, som då förelågo till bedömande — och som i huvudsak äro desamma som de nu ifrågasatta — skulle innebära ett understrykande av partimomentet vid de parlamentariska valen. De omhandlade instituten förutsatte en absolut enhetlighet i partibeteckningar, en uniformering av partiväsendet över hela riket; även om en dylik uniformering faktiskt vore i det närmaste genomförd, skulle den härigenom för framtiden fastläsas. 'Såväl härigenom som genom att hela anordningen framträder såsom det dominerande huvuddraget i valsystemet, vore det, med den suggererande verkan valorganisationen utövar på folkets politiska föreställningssätt, fara värt, att partiet och icke personen skulle i allt högre grad komma att inför detta framstå såsom det i valakten huvudsakliga och mest värdefulla.' Det kunde, yttrade de sakkunniga vidare, ifrågasättas, huruvida den matematiskt exakta partiproportionella representationen vore av den oomtvistliga vikt att den först och sist måste utan alla andra hänsyn tillgodoses. 'Det är ju egentligen de smärre partierna det gäller. Fråga kan vara, om deras rätt till absolut exakt representation i hela riket är så under alla förhållanden betvingande, som den framställes. Godtäger man den proportionella grundmaximen som en dogm, inför vilken alla andra politiska lärosatser förblekna till betydelselöshet, så är rätten ifråga tydligen uppenbar. Men den blir det icke, ifall man ställer sig på den ståndpunkten, att den proportionella exaktheten icke får genomföras längre, än att den icke gör en skadlig åverkan på andra det politiska livets värden. Kan man finna något sätt att utan dylikt våldförande sörja för en exakt partirepresentation, så vore det ju bra. Framtidens teknik kan måhända frambringa en kombination, i vilken även ett tilläggsystem kan finna plats såsom ett ändamålsenligt moment. Men ännu har man icke funnit på någon sådan, och tills det sker, torde man få nöja sig med de approximationer, som vi ha eller som vi med valkretsförstoringen få. De smärre partierna få inrikta sig på att söka förstärka sina lokala rotfästen för att på den vägen öka sitt representantantal. Man kan ställa sig tvivlande gentemot det berättigade däri, att ett parti, som, utan någon som helst lokal resonans, genom sammanräknandet av spridda små röstsiffror från alla landsändar nådde fram till nödig representationssiffra, kunde utan vidare sägas hava en 'rätt' till representation'.»

Efter denna redogörelse förklarade utskottet år 1926, att de skäl, som av de sakkunniga anförts mot en anordning av sådant slag, som i de behandlade motionerna förordades, enligt utskottets mening vore vägande, samt tillade, att i vårt vidsträckta land med dess skiftande lokala förhållanden och intressen det knappast syntes lämpligt, att inom en viss valkrets avgivna röster skulle kunna tillgodoräknas en kandidat, som icke uppställts inom valkretsen. Slutligen erinrade utskottet, att under de senaste åren genomförts reformer, som i sin mån

vore ägnade att verka i den av motionärerna önskade riktningen beträffande andrakammarmandatens fördelning, särskilt den år 1921 genomförda utvidgningen av valkretsarna och det år 1924 beslutade systemet med möjlighet att hava tre väljarbeteckningar å valsedlarna.

I december 1927 tillkallades av Kungl. Maj:t tre sakkunniga, vilka fingo i uppdrag att utarbeta lagförslag i det syfte, som angivits i ovanberörda motioner år 1926. De sakkunnigas den 14 februari detta år avgivna betänkande i förevarande fråga är såsom bilaga fogat till motionen II:425. De sakkunniga tillstyrka, därest åtgärder i ifrågavarande syfte skola vidtagas, ett tilläggsmandatsystem, enligt vilket först 215 platser besättas i de särskilda valkretsarna var för sig och i huvudsak enligt nu gällande regler, samt därefter, sedan valresultatet uti rikets samtliga valkretsar fastslagits, de återstående 15 platsernas fördelning å partierna bestämmes på sådant sätt, att en ur proportionell synpunkt riktig fördelning av samtliga platser i kammaren med hänsyn till samtliga i riket avgivna röster åstadkommes, varefter slutligen de varje parti tillkommande tilläggsmandaten besättas i de valkretsar, där partiet har den i förhållande till sitt rösttal minsta representationen.

De sakkunnigas förslag har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd men har i stället upptagits i förevarande motion II:425. Den i motionen föreslagna ändrade lydelsen av vissa paragrafer i riksdagsordningen är av de sakkunniga utarbetad lagtext. De sakkunniga hava även utarbetat förslag till ändring av vallagen, avsedd att genomföras, därest den föreslagna grundlagsändringen bleve definitivt antagen.

Utskottet har icke i den verkställda utredningen eller eljest funnit skäl anförda, på grund av vilka utskottet kunde föranledas frångå sin år 1926 uttalade uppfattning i förevarande fråga.

Utskottet har ej heller i år funnit anledning frångå sin tidigare hysta uppfattning i frågan och hemställer alltså,

*Utskottets
yttrande.*

1) att motionerna I:227 och II:348 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

2) att motionen II:343 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 april 1929.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. von GEIJER.

*Närvarande: Herrar von Geijer, Sävström, Strömberg, David Bergström, Sten-
dahl, G. W. Hansson, Hellberg, K. J. Ekman, Sandegård*, Alexander Nilsson,
Åkerberg, Magnusson i Tumhult*, Gustafson i Kasenberg, Engberg, Borg*, Olsson
i Mora, Petersson i Broaryd, Fast, Holmström och Björck i Kristianstad.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *David Bergström* och *Olsson* i Mora, vilka yrkat, att utskottet skulle hemställa om bifall till motionerna I: 227 och II: 348;

2) av herrar *Engberg* och *Akerberg*, som ansett, att utskottets avslagsmotivering och hemställan bort ha följande lydelse:

Motionärernas förslag är inom den nuvarande valkretsindelningens ram en logisk, naturlig och sakligt riktig konsekvens av proportionalismens fordran på en matematiskt rättvis fördelning av mandaten. Eftersom den matematiskt rättvisa mandatfördelningen kan ernås först i och med riksvalkretsen, så erbjuder det föreslagna systemet med tilläggsmandat onekligen en praktisk möjlighet att förverkliga detta rättviseideal. Genom systemet ifråga skulle ju mandaten komma att fördelas *som om* riket vore en enda valkrets. Utifrån det nuvarande valsättets egen princip finns därför intet annat att erinra mot förslaget än att det i stället för att ta steget fullt ut till riksvalkretsen gör halt inför den nu existerande valkretsindelningen. Då utskottet emellertid icke anser, att valsättets uppgift skall vara att matematiskt exakt utproportionera mandaten mellan partierna, utan tvärtom håller före, att proportionalismen i stället för att fullkomnas bör övergivas till förmån för majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband och med ett omval, får utskottet hemställa,

att motionerna I: 227 och II: 348 samt II: 343 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.
